

Motion till riksdagen

1987/88:Ub3

av Birgitta Rydle m. fl. (m)

med anledning av prop. 1987/88:64 om särskilda regionalpolitiska insatser i delar av Bergslagen och norra Sveriges inland

Riksdagen begärde våren 1987, med avslag på regeringens då framlagda förslag, att regeringen skyndsamt skulle återkomma till riksdagen med ett genomarbetat och på olika departementsområden specificerat förslag till gagn för utvecklingen i bl. a. Bergslagen och norra Sveriges inland. Vikten av utbildningspolitiska insatser betonades.

Regeringen betonar i propositionen utbildningens betydelse för den regionala utvecklingen. Vi måste emellertid tyvärr konstatera att innehållet är magert och outvecklat. Dessutom saknas precisering av hur föreslagna medel skall användas. Regeringen försvårar därmed möjligheterna till en konstruktiv diskussion om olika alternativ. Därtill kommer propositionen så sent att förslagen endast kan få marginella effekter under nu löpande budgetår. Det hade därför, enligt vår mening, i detta läge varit lämpligare att vänta med propositionen och återkomma i budgetpropositionen med ett mer substantiellt och genomarbetat förslag. Att anvisa anslag på grundval av "beräkningspunkter" som är avhängiga åtgärder, vilkas art eller innehåll ännu ej är bekanta utan beroende av vilka förslag som kommer fram tyder inte på att regeringen har klart för sig vilka åtgärder som egentligen bör vidtas.

Motsvarande kritik och oklarheter beträffande planerade åtgärder gäller även avsnittet om kultur.

Ett rikt kulturliv där många kulturyttringar får göra sig gällande kan bidra till att göra en region attraktiv för såväl de boende som för företagsetablering. Det i propositionen föreslagna kulturstödet bör fördelas så att det främjar kulturverksamhet inom flera olika områden, som t. ex. konst, musik, musei- och teaterverksamhet. Endast verksamhet av hög kvalitet kan motivera ett anslag av föreslagen omfattning.

Föreliggande proposition tycks tillkommen enligt principen: alla åtgärder är av godo – ju fler dess bättre. På utbildningsområdet får detta konsekvenser som inte entydigt kan sägas vara av godo. Regeringen tycks tro att problemen löses på lokal eller regional nivå om bara verksamheten decentraliseras. Inga principiella överväganden görs där frågor om kvalitet ställs mot värdet av en decentraliserad verksamhet.

Regeringen vill med de nu lagda förslagen fortsätta i sin strävan att decentralisera den högre utbildningen. Detta sker utan att den analyserat vilka konsekvenser detta kan få för den högre utbildningens kvalitet. I själva

verket ger regeringens proposition klara belägg för en utveckling som vi finner oroande och som vi varnat för. Även om entusiastiska och många arbetsinsatser görs för att utveckla de mindre högskolorna är det svårt att där bygga upp den breda bas av kompetens och kreativitet som universiteten och de större högskolorna erbjuder. I propositionen vidgår regeringen också att endast en fjärdedel av de *fast anställda* lärarna vid de mindre högskolorna har avlagt doktorsexamen.

Regeringen hävdar att de studerande på ekonomlinjens basblock vid högskolan i Falun – Borlänge och i Östersund för fortsatt fullständig ekonomutbildning är hänvisade till universiteten i Uppsala resp. Umeå. Så är givetvis inte fallet. I sin regionalpolitiska ambition förtränger regeringen det faktum att samtliga universitet och högskolor med sådan utbildning givetvis står öppna för de studerande som har de nödvändiga förkunskaperna.

Vi anser att kvalitetsaspekter är av största betydelse för en på sikt gynnsam utveckling av verksamheten. Kvalitet åstadkommes inte självklart med hjälp av decentralisering. Här krävs klara analyser som utgångspunkt för de åtgärder som kan och bör vidtas. Sådana saknas i regeringens förslag.

Starka skäl kan med andra ord anföras för att riksdagen skulle begära ett nytt och bättre genomarbetat förslag från regeringen. För att inte ytterligare tidsspilla skall bli följderna ser vi oss emellertid nödsakade att, med nedanstående preciseringar och tillägg, tillstyrka det av regeringen föreslagna medelstillskottet för sådana utbildningspolitiska insatser som utan tvivel är väsentliga för en positiv utveckling av de aktuella områdena.

Moderat politik

Den högre utbildningen och forskningen skall enligt vår mening vägledas av vetenskapliga mål. Universiteten är inte först och främst utbildningsanstalter för vissa yrken utan institutioner för utveckling av det mänskliga vetandet. Starka och självständiga universitet behövs också bl. a. för att garantera gentemot statsmakterna oberoende tänkande och kritik. Detta är av särskild betydelse när den offentliga makten nått en sådan omfattning som i vårt land.

Nuvarande organisation av den högre utbildningen och forskningen har fjärrmat sig från en sådan grundsyn. Grundutbildningen har utformats för att i första hand passa arbetsmarknadens behov. Resultatet har bl. a. blivit svårigheter att rekrytera forskarstuderande.

Vi hävdar att det inom den högre utbildningen kan urskiljas huvudsakligen två olika former av utbildning.

Den ena utgörs av forskarförberedande utbildning. Denna ges i form av påbyggbara ämneskurser, men också flera utbildningslinjer ger behörighet till forskarutbildning, t. ex. läkarlinjen och civilingenjörslinjerna. Den andra formen är postgymnasial yrkesutbildning i form av kortare linjer, ofta 80 poäng, men också i form av kortare kurser.

Vi anser att universitet och högskolor med fasta forskningsresurser samt högskolorna i Karlstad, Växjö och Örebro skall ha huvudansvaret för den forskningsförberedande utbildningen. I detta ansvar ligger också, enligt vår mening, ett åliggande att decentralisera sådan utbildning till orter där önskemål om och behov av utbildningen finns. Den geografiska fördelningen

av detta ansvar att decentraliserat bedriva forskarförberedande utbildning bör berörda universitet och högskolor göra upp sins emellan. De mindre högskolornas huvuduppgift bör vara att förse sin region med en kvalificerad, postgymnasial yrkesutbildning. Tillgången till lärare, utrustning m. m. innebär dock att dessa högskolor endast kan ha ett begränsat utbildningsutbud. Skall en tillräcklig kvalitet kunna upprätthållas på utbildningen måste de mindre högskolorna välja att satsa på sådana områden där de har särskilda förutsättningar. De mindre högskolorna måste sträva efter att profilera sig inom skilda områden. Ett exempel på detta kan vara utbildning med anknytning till turism, där lokala behov och förutsättningar tas till vara och utvecklas. Sådana specifika utbildningar blir då – förutsatt att kvaliteten är tillräckligt hög – också riksrekryterande, vilket är nödvändigt också med tanke på att de minskade ungdomskullarna gör att rekryteringsunderlaget minskar.

I den mån enskilda personer, myndigheter eller företag efterfrågar ämneskurser av traditionell akademisk, dvs. forskarförberedande, karaktär kan detta lämpligen tillgodoses genom samarbete mellan aktuell högskola och något av universiteten.

Vi har tidigare anfört att möjligheterna till postgymnasial utbildning är betydelsefulla för en regions tillväxtmöjligheter. I dag ställs allt högre krav på utbildning, såväl inom näringslivet som inom den offentliga sektorn. Vi har även framfört förslag om en modern yrkesutbildning i gymnasieskolan och om förbättrad kvalitet på den högre utbildningen.

De nuvarande mindre högskolorna omfattas av samma regelsystem som universiteten. Detta har varit till förfång för de nya högskolorna. De har inte haft tillräckliga möjligheter att anpassa sitt utbildningsutbud efter sin regions förutsättningar och den efterfrågan som där finns.

För att dessa högskolor skall bli den positiva faktor för regional tillväxt som många förväntar sig har vi föreslagit ökad frihet för de mindre högskolorna. De bör därigenom få större möjligheter att utveckla nya utbildningslinjer som ger kvalificerad utbildning som inte är av traditionell akademisk karaktär.

De nya högskolorna bör kunna erbjuda utbildningar som är anpassade till lokala behov och förutsättningar inom framför allt de tekniska, ekonomiska och administrativa områdena. Humanistiska och samhällsvetenskapliga inslag i dessa utbildningar är naturliga, men de skall utgöra stödjande moment. Det innebär t. ex. att den för alla mycket väsentliga undervisningen i språk läggs upp för att främja aktiv språkanvändning, inte för att i första hand vara grunden för fördjupade akademiska studier.

För att möjliggöra den förändrade inriktningen vid de mindre högskolorna har vi föreslagit att sammanlagt 60 milj. kr. extra anslås för utveckling och drift av ny utbildning samt 90 milj. kr. för nyanskaffning av utrustning för hela universitets- och högskoleområdet, för att utnyttjas under en treårsperiod (mot. 1986/87:A448).

Vi har inga invändningar mot de förslag som regeringen nu för fram beträffande *gymnasieskolan*. Principiellt anser vi dock att även gymnasieskolans utrustning bör vara en kommunal angelägenhet. Behovet av förnyelse av utrustning för gymnasieskolan begränsas emellertid icke till några få kommuner i Bergslagen eller i norra Sveriges inland. Ett av de grundläggande problemen är att med nuvarande utformning av gymnasieutbildningen utrustning ej kan förnyas i den takt som önskvärt vore. I många av våra gymnasieskolor utbildas dess värre elever med utrustning som sedan länge borde vara ersatt med modernare. Den av oss föreslagna modifierade lärlingsutbildningen skulle däremot låta eleverna på företagen möta den utrustning som en modern utbildning kräver tillgång till. Regeringen har för sin del inte ens kunnat samla sig till den sedan länge aviserade propositionen om en förändring av den gymnasiala yrkesutbildningen. I rådande läge vill vi därför inte motsätta oss de av regeringen föreslagna extraordinära insatserna.

Teknik- och ekonomiservice för det lokala näringslivet bör kunna vara ett led i gymnasieskolans verksamhet. Att därtill engagera elever i ett verklighetsanknutet arbete är ett positivt inslag i utbildningen. I propositionen anges inte närmare hur denna service för det lokala näringslivet skall gå till. Vi förutsätter emellertid att verksamheten kan bedrivas som uppdragsverksamhet och att den således ger intäkter som icke bör vara försumbara. Därtill är det av central betydelse att verksamheten icke subventioneras så att de naturliga konkurrensförhållanden som bör gälla även inom detta område snedvrids. Vad vi här anfört om uppdragsverksamheten bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna. Beträffande den tillfälliga utökningen av verksamheten i *komvux* och *SSV* vill vi erinra om vad som anförts om betydelsen av att verksamheten håller en godtagbar standard och har hög kvalitet.

Detsamma gäller för den föreslagna verksamheten vid de *lokala studiecentra* som föreslås inrättade i Lycksele, Storuman, Vilhelmina, Sveg och Strömsund. Erfarenheter av distansundervisning visar att denna kan vara värdefull. Den bör därtill kunna stödjas med de möjligheter som den moderna informationsteknologin erbjuder. Avsikten får dock inte vara att bygga nya "miniinstitutioner". Vi vill också peka på den möjlighet som ligger i att organisera del av denna verksamhet i form av *kursplanebundna universitetscirklar*. Vi har i vår motion (Ub828) framhållit det olyckliga i att dessa i princip avskaffades fr. o. m. den 1 juli 1983. Dessa studiecirklar fungerar på ett utmärkt sätt som spridare av akademisk bildning och utbildning.

Därtill har skolöverstyrelsen i ett yttrande till regeringen nyligen konstaterat att TBV i övre Norrland bör kunna arrangera högskoleutbildning i cirkelform. Möjligheten att organisera kursplanebundna universitetscirklar med statsbidrag bör enligt vår mening återinföras.

Vad vi här anfört om utveckling av lokala studiecentra samt om värdet av kursplanebundna universitetscirklar bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

I propositionen samlas under rubriken "Samverkan mellan gymnasieskola, vuxenutbildning och högskolan" ett antal anslagsposter som sammanlagt uppgår till 80,5 milj. kr. Här ingår anslag till komvux och SSV, utrustningsanslaget för gymnasieskolan samt ytterligare anslag, vars användning är oklar. I propositionen anges att anslagen skall ses som "beräkningspunkter" och att de olika delposterna är preliminära.

Vi anser att regeringen klarare borde ha angivit vilken verksamhet som avses komma till stånd. De aktuella regionerna har inte varit utan resurser som kunnat nyttjas för inventeringsarbete. Att nu starta inventeringar av utbildningsbehov visar att regeringen inte i tid förmått planera sina insatser. När anslag ges för att både inventera, planera och genomföra verksamhet finns en stark tendens att verksamheten planeras för att fylla medelsramen och inte strikt utifrån vad som på sikt ger den bästa kvarstående effekten.

Vi anser därför att den föreslagna medelsramen är för stor. En bättre framförhållning och en klarare inriktning behövs som underlag för beslut. Regeringen bör återkomma med förslag om preciserade åtgärder när sådana kan presenteras.

Däremot kan klart konstateras att det föreligger ett starkt behov av ny utrustning. Utan tidsenlig utrustning kan inget kvalitativt högtstående arbete bedrivas. Materielsituationen börjar nu bli kritisk. Vi föreslår därför att 30 milj. kr. av de medel som nu anvisas skall avse utrustning för de mindre högskolornas behov. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Förslaget att bygga ut *ekonomlinjen vid högskolorna i Falun–Borlänge och Östersund* bör inte genomföras av de skäl vi ovan anført rörande utbildningens kvalitet och behovet av forskarutbildad personal.

Vi vill i sammanhanget dock erinra om vårt förslag om att till de nya högskolorna anvisa 60 milj. kr. under tre år för utveckling och drift av ny utbildning och om betydelsen av att skapa en lokal profil som stegvis kan utvecklas i verksamheten (mot. 1986/87:A448).

Beträffande den föreslagna *ingenjörsutbildningen i produktion och underhåll av vägar och banor* konstaterar vi att inget beslut om banverkets lokalisering föreligger samt att den föreslagna utbildningen, om den skall anordnas, kan organiseras som lokal linje.

Beträffande *kontaktverksamhet m. m.* syftar denna enligt propositionen till att stödja forskarutbildning av lärare vid de mindre högskolorna med nya och okonventionella metoder. Vari dessa består utvecklas inte närmare.

Vi har full förståelse för nödvändigheten av att ge särskilt stöd åt dem som är engagerade i uppbyggnaden av de mindre högskolorna. I vissa fall är sannolikt särskilda åtgärdsprogram motiverade. Det är dock knappast rimligt att begära att riksdagen skall anslå medel utan att ha tillgång till något reellt beslutsunderlag. Regeringen bör därför återkomma till riksdagen med förslag till konkreta åtgärder.

Vi har i tidigare motion (mot. 1986/87:Ub5) framhållit betydelsen av en satsning på *informationsteknologisk forskning* vid Umeå universitet. Regeringen föreslår nu en tillfällig förstärkning, som innebär att den nu delvis går oss till mötes. Vi anser emellertid att en tillfällig förstärkning inte är till fyllest. En kvalitativt högtstående forskning kan inte kommenderas fram

genom engångsanslag för ett år. Forskning är en långsiktig verksamhet som kräver en basorganisation av visst omfång. En sådan kan inte åstadkommas med tillfälliga resurser. Vi föreslår därför att 3 milj. kr. nu anvisas för informationsteknologisk forskning vid universitetet i Umeå och att verksamheten därefter anvisas medel i ordinarie budget.

Mot. 1987/88

Ub3

Hemställan

Med hänvisning till vad som ovan anförts hemställer vi

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om fördelningen av stödet för kulturverksamhet,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om betydelsen för den regionala utvecklingen av kvalitet i den högre utbildningen,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om åtgärder för att stärka de mindre högskolornas utvecklingskraft,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om betydelsen av intäkter i samband med den i propositionen föreslagna uppdragsverksamheten,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om utveckling av lokala studiecentra,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om återinförande av kursplanebundna universitets-cirklar,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om medel för utrustning för de mindre högskolornas behov,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att ekonomlinjen vid högskolorna i Falun–Borlänge och Östersund inte bör byggas ut,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om kontaktverksamhet m. m.,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om medel för informationsteknologisk forskning vid Umeå universitet.

Stockholm den 17 december 1987

Birgitta Rydle (m)

Göran Allmér (m)

Hans Dau (m)

Rune Rydén (m)

Lars Ahlmark (m)

Hans Nyhage (m)

Birger Hagård (m)

Anders G Högmark (m)

Ingela Gardner (m)

Ann-Cathrine Haglund (m)

Elisabeth Fleetwood (m)

